

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

Географічний факультет

Затверджено Вченою радою
географічного факультету
Протокол № 10 від 19 березня 2024 р.

 (Сергій ЗАПОТОЦЬКИЙ)

**ПРОГРАМА
ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ
НА ЗДОБУТТЯ СТУПЕНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ – МАГІСТР
(денна форма навчання)**

**Освітній рівень – магістр
Галузь знань – 10 Природничі науки
Спеціальність – 106 Географія**

**Освітньо-наукова програма
«ЕКОНОМІЧНА ТА СОЦІАЛЬНА ГЕОГРАФІЯ»**

Київ – 2024

ВСТУП

Вступне випробовування для навчання за освітньою програмою «Економічна та соціальна географія» (ОП «Магістр») відбувається відповідно до «Правил прийому до Київського національного університету імені Тараса Шевченка у 2024 році».

Метою вступного іспиту до магістратури зі спеціальності 106 Географія за програмою «Економічна та соціальна географія» є відбір і формування контингенту найбільш здібних студентів шляхом оцінювання знань та навичок вступників за напрямками професійно-орієнтованої діяльності бакалавра.

Вимоги до здібностей та рівня підготовленості абітурієнтів. Успішне засвоєння навчальної програми ОП «Магістр» за програмою «Економічна та соціальна географія» передбачає наявність у вступника базової вищої освіти, а також здібностей до оволодіння знаннями, уміннями та навичками у сфері економічної та соціальної географії, регіональної економіки та просторового планування. Вступник до магістратури повинен знати: теоретичні та методичні основи економічної географії, соціальної географії, географії населення та розселення, географії культури, урбаністичної, політичної, поведінкової географії, а також теоретичні та методичні підходи і принципи управління розвитком регіону, регіональної економіки; закономірності, чинники, регіональні відміни та особливості соціально- економічного розвитку України та світу. Вступник до магістратури повинен вміти: застосовувати сучасні методи суспільно-географічних досліджень, проводити порівняльно-географічний аналіз, використовувати засоби географічного моделювання, ГІС-технології, виявляти регіональні відміни та особливості розвитку різних суспільно-просторових процесів та явищ.

Формою проведення вступного випробування до магістратури зі спеціальності 106 Географія за ОП «Економічна та соціальна географія» є письмовий екзамен відповідно до затвердженої програми вступних випробувань з відповідних фахових дисциплін, що за змістом і обсягом становлять навчальний матеріал підготовки фахівців за освітнім ступенем «Бакалавр».

Зміст програми вступних іспитів: програма вступного іспиту до магістратури за освітньою програмою «Економічна та соціальна географія» включає в себе такі модулі:

Модуль 1. Основи суспільної географії

Модуль 2. Економічна географія

Модуль 3. Соціальна, політична та урбаністична географія

Модуль 4. Теоретичні засади управління розвитком регіону

Модуль 5. Методи суспільно-географічних досліджень

Модуль 6. Економічна та соціальна географія України

Модуль 7. Економічна та соціальна географія зарубіжних країн

СТРУКТУРА ЕКЗАМЕНАЦІЙНИХ БІЛЕТІВ

Комплект атестаційних завдань вступного іспиту до магістратури за освітньою програмою «Економічна та соціальна географія» складається з таких елементів:

- 8 тестових завдань для перевірки базових знань з фахових дисциплін ОР «Бакалавр» за спеціальністю 106 Географія;
- 4 творчих завдання аналітичного характеру.

Тестові завдання передбачають вибір однієї правильної відповіді з трьох або чотирьох запропонованих варіантів. Творчі завдання передбачають розгорнуту відповідь аналітичного характеру, виявлення та аналіз ключових взаємозв'язків, демонстрацію розуміння перебігу суспільно-просторових процесів, набутих теоретичних знань та методичних навичок.

Тестові та творчі завдання охоплюють питання з усіх модулів програми.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВІДПОВІДЕЙ ВСТУПНИКІВ

На іспиті до магістратури за освітньою програмою «Економічна та соціальна географія» знання вступника оцінюються за результатами перевірки письмових відповідей на питання екзаменаційного білету. Кожне тестове завдання оцінюється за 5-бальною шкалою, кожне творче завдання аналітичного характеру – за 40-бальною шкалою. Підсумкова оцінка за вступний іспит до магістратури обраховується як сума балів за 8 тестових завдань та 4 творчих завдання аналітичного характеру. Максимальна кількість, відповідно, становить 200 балів ($8 \times 5 + 4 \times 40$).

Оцінювання тестових завдань здійснюється за таким принципом: за виконання тестового завдання абітурієнт може отримати 0 або 5 балів:

- 5 балів, якщо вказано правильну відповідь;
- 0 балів, якщо вказано неправильну відповідь, або зазначено більше однієї відповіді, або відповіді не надано.

Творчі завдання аналітичного характеру оцінюються, виходячи з таких критеріїв:

- 35-40 балів виставляється вступнику у випадку повного та правильного розкриття сутності питання, творчого аналізу ключових взаємозв'язків, фахового розуміння перебігу суспільно-просторових процесів, а також демонстрації ґрунтовних теоретичних знань та методичних навичок;

- 28-34 бали виставляється вступнику в разі неповного розкриття питання, поверхневого аналізу ключових взаємозв'язків, загального розуміння перебігу суспільно-просторових процесів, а також наявності несуттєвих помилок, які не впливають на правильність відповіді на питання;

- 21-27 балів виставляється вступнику у випадку часткового розкриття питання, фрагментарності аналізу ключових взаємозв'язків, неповного розуміння перебігу суспільно-просторових процесів, а також наявності суттєвих помилок, які впливають на правильність відповіді на питання;

- 0-20 балів виставляється вступнику в разі не розкриття сутності питання, відсутності аналізу ключових взаємозв'язків, нерозуміння перебігу суспільно-просторових процесів, демонстрації відсутності достатніх теоретичних знань та методичних навичок.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ ВСТУПНИХ ІСПИТІВ

Модуль 1. Основи суспільної географії

Місце суспільної географії в системі географічних наук. Структура суспільної географії. Методологічні підходи в суспільній географії. Закони та закономірності в суспільній географії. Територія. Властивості території. Типи територій. Регіон, район, зона, ареал. Поняття «місце» та «простір». Виробництво простору. Концепція стиснення простору. Поняття «культурний ландшафт». Просторова організація суспільства. Географічний (територіальний) поділ праці. Територіальна спеціалізація. Суспільно-географічне положення. Територіальна (просторова) структура. Типи та елементи територіальної структури. Опорний каркас території. Агломерації, вузли, центри, пункти. Територіальна концентрація та просторова дифузія. Поняття доступності та зв'язності. Суспільно-просторові процеси, їх класифікація.

Модуль 2. Економічна географія

Географія природних ресурсів. Природно-ресурсний потенціал території, його структура. Балансові запаси корисних копалин. Моніторинг земель. Земельний кадастр. Географія праці. Працересурсний потенціал території. Зайнятість та безробіття. Прихована зайнятість. Види працездатності. Ринок праці. Моделі ринку праці. Територіальна структура ринку праці. Трудові міграції. Експорт та імпорт робочої сили. Фордистська та пост-фордистська економіка. Локальні територіально-виробничі комплекси. Територіальні кластери. Макіладора. Терціарізація економіки. Географія промисловості. Галузева і територіальна структура промисловості. Чинники розвитку галузей промисловості. Промислові райони та агломерації. Промислові вузли. Географія сільського господарства. Форми організації сільського господарства. Ефективність сільськогосподарського виробництва. Продовольча безпека. Продовольча доступність. Географія послуг. Форми територіальної організації сфери послуг. Поріг послуги. Ранг послуги. Радіус реалізації послуги. Географія торгівлі. Оптова та роздрібна торгівля. Територіальна організація торгівлі. Географія транспорту.

Модуль 3. Соціальна, політична та урбаністична географія

Демографічна ситуація. Статеві-вікова піраміда. Демографічне навантаження. Природний рух населення. Народжуваність, фертильність, смертність населення. Природний приріст/скорочення населення. Міграції населення, їх види. Просторові моделі міграцій. Біженці та вимушено переміщені особи. Розселення населення. Міське та сільське розселення. Спосіб життя населення. Якість життя населення. Бідність населення. Суб'єктивна бідність. Гендерна географія. Географія культури та релігії. Геоконфесійна ситуація.

Медична географія. Терапевтичні ландшафти. Рекреаційна географія. Географія освіти та науки. Науковий потенціал. Поведінкова географія. Перцепційна географія. Перцепційний портрет регіону. Перцепційна привабливість території. Соціальна безпека. Політична географія. Державна територія. Державні кордони, їх визначення. Іредентизм. Балканізація. Сецесіонізм. Деволюція. Електоральна географія. Джеррімендеринг. Урбаністична географія. Урбанізація. Основні підходи до дослідження міст. Класифікація міст. Світові (глобальні) міста. Соціальні виклики сучасного етапу урбанізації. Міські агломерації, етапи їх розвитку. Міста-супутники. Субурбанізація. Рурбанізація. Хибна урбанізація. Просторова структура міст. Сучасні трансформації міського простору. Джентрифікація. Географія сільської місцевості.

Модуль 4. Теоретичні засади управління розвитком регіону

Регіональний розвиток. Класичні теорії розміщення господарства. Концепція центральних місць. Чинники регіонального розвитку та розміщення господарства. Комплексність регіонального розвитку. Диспропорції. Метод балансів. Значення природних ресурсів у розвитку регіонів. Вплив науково-технічного прогресу на регіональний розвиток. Роль людського капіталу в регіональному розвитку. Рівень соціально-економічного розвитку території. Економічні та адміністративні методи регіонального управління. Фіскальні інструменти управління регіональним розвитком. Конкурентоспроможність регіону. Суспільно-географічне районування. Чинники та закономірності суспільно-географічного районування. Принципи, критерії та показники суспільно-географічного районування. Визначення меж суспільно-географічних районів. Суспільно-географічне районузнавство.

Модуль 5. Методи суспільно-географічних досліджень

Кількісні та якісні методи дослідження. Методи опитування та інтерв'ю. Методи експертних оцінок. Метод Дельфі. Математико-статистичні методи. Статистичний аналіз рядів даних. Кореляційно-регресійний, кластерний, факторний аналіз. Моделювання в географії. Формалізація. Одно- та багатофакторні моделі. Математико-картографічне моделювання. Статистична поверхня. Гравітаційні моделі. Моделі потенціалів поля. Моделі просторової регресії. Метод найближчого сусідства. Особливості картографування суспільно-просторових процесів і явищ. ГІС-аналіз та моделювання. Просторові масштаби суспільно-географічних досліджень. Полімасштабність.

Модуль 6. Економічна та соціальна географія України

Формування території України. Кордони України. Історико-географічні регіони України. Суспільно-географічне положення. Геополітичне положення. Демографічна ситуація в Україні. Демографічні кризи в Україні. Природний та механічний рух населення, регіональні відміни. Статєво-вікова структура населення, регіональні відміни. Тривалість життя населення, регіональні відміни. Старіння населення. Етнічна структура населення. Українська діаспора. Розселення населення в Україні. Густота населення, регіональні відміни. Урбанізація в Україні. Міста України. Столичні міста. Сільське

розселення. Працересурсний потенціал України. Ринок праці України. Структура зайнятості в Україні. Зовнішні трудові міграції. Природно-ресурсний потенціал України, його структура. Мінерально-сировинні ресурси: паливні, рудні, нерудні. Вугільні басейни. Нафтогазоносні області. Залізородні басейни. Водні ресурси. Земельні ресурси. Земельний фонд України. Лісові ресурси. Природні рекреаційні ресурси. Галузева структура господарства України. Чинники розміщення та центри паливної, нафтопереробної промисловості, електроенергетики, чорної та кольорової металургії, машинобудування, хімічної, харчової, легкої промисловості, промисловості будівельних матеріалів. Промислові райони та вузли України. Галузі спеціалізації сільського господарства. Чинники розвитку сільського господарства. Сільськогосподарські зони України. Продовольча безпека в Україні. Сфера послуг України. Географія транспорту України. Залізничний, автомобільний, морський, річковий та повітряний транспорт України. Трубопровідний транспорт України. Міський транспорт. Географія роздрібно-торгівлі в Україні. Соціальна сфера України. Регіональні особливості поширення бідності, захворюваності населення, злочинності в Україні. Гендерні співвідношення в Україні. Географія освіти в Україні. Науковий потенціал України. Геоконфесійна ситуація в Україні. Індекс людського розвитку в Україні. Забруднення довкілля в Україні. Суспільно-географічне районування України. Характеристика Столичного, Центрального, Північно-Східного, Придніпровського, Донецького, Причорноморського, Подільського, Карпатського та Північно-Західного суспільно-географічних районів. Суспільно-географічне положення обласних центрів України. Реформа децентралізації в Україні. Історична суспільна географія. Історико-географічні джерела інформації про Україну. Особливості галузевої структури господарства в XVI – XX ст.

Модуль 7. Економічна та соціальна географія зарубіжних країн

Політична карта світу. Типізація країн світу. Населення світу. Міграції. Урбанізація в світі. Еволюція форм розселення в країнах різних типів. Світові (глобальні) міста. Мегаполіси та міські агломерації світу. Трудові ресурси світу. Центри притягання робочої сили. Географія природних ресурсів світу. Основні райони видобутку природних ресурсів. Роль природних умов і ресурсів у розвитку господарства країн світу. Географія світового господарства. Старопромислові райони світу. Нові індустріальні країни. Спеціальні економічні зони. Технополіси світу. Географія промисловості світу: традиційні та нові галузі. Центри промислового виробництва. Географія сільського господарства світу. Продовольча проблема та продовольча допомога в світі. Географія транспорту світу. Нафто- та газопроводи. Найбільші аеропорти, морські та річкові порти світу. Географія релігій світу. Геополітична ситуація в Європі. Регіональна інтеграція. Євросоюз. Суспільно-географічна характеристика та регіональні відмінності США, Канади, Великої Британії, Німеччини, Франції, Італії, Іспанії, Бельгії, Японії, Китаю, Австралії. Країни Північної Європи. Країни Західної Європи. Країни Центральної та Східної Європи. Країни Південної Європи. «Блакитний банан». Країни

Південно-Західної Азії. Країни Південної Азії. Країни Південно-Східної та Східної Азії. Країни Латинської Америки. Країни Африки.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Анісімова Г.М., Молнар Й.Й., Молнар Д.С.С. *Географія населення: курс лекцій*. Ужгород: СП «ПоліПрінт», 2012. 212 с.

Голиков А.П., Олійник Я.Б., Степаненко А.В. *Вступ до економічної і соціальної географії*. Київ: Либідь, 1996. 320 с.

Гудзеляк І.І. *Географія населення: навч. посібник*. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 256 с.

Дронова О.Л. *Геоурбаністика: навч. посібник*. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2014. 419 с.

Дронова О. Л. Запотоцький С. П. *Сучасне природокористування: суспільно-географічний контекст: Навч.-метод. посібник*. Київ: Прінт-Сервіс, 2018. 214 с.

Економічна і соціальна географія світу: навч. посібник. / За ред. С.П. Кузика. Львів: Світ, 2002. 672 с.

Кононенко О.Ю. *Актуальні проблеми сталого розвитку: навч.-метод. посібник*. Київ: ДП «Прінт сервіс», 2016. 109 с.

Кононенко О.Ю. *Економічна географія: Навч.-метод. посібник*. Київ, 2022. 131 с.

Мезенцев К.В. *Регіональне прогнозування соціально-економічного розвитку: навч. посібник*. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2004. 82 с.

Мезенцев К.В., Мезенцева Н.І., Мостова І.О., Сайчук В.С. *Географія праці: сучасні концепти та ринки праці регіонів: навч. посібник*. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2014. 190 с.

Мезенцев К.В., Підгрушний Г.П., Мезенцева Н.І. *Регіональний розвиток в Україні: суспільно-просторова нерівність та поляризація: монографія*. Київ: Прінт сервіс, 2014. 132 с.

Мезенцева Н.І., Батиченко С.П., Мезенцев К.В. *Захворюваність і здоров'я населення в Україні: суспільно-географічний вимір: монографія*. Київ: ДП «Прінт Сервіс», 2018. 136 с.

Мезенцева Н.І., Кривець О.О. *Гендер і географія в Україні: монографія*. Київ: Ніка-Центр, 2013. 194 с.

Мезенцева Н.І., Мезенцев К.В. *Економічна і соціальна географія України: навч.-метод. посібник*. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2010. 239 с.

Мезенцева Н.І., Мезенцев К.В. *Суспільно-географічне районування України: навч.-метод. посібник*. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2000. 228 с.

Методи суспільно-географічних досліджень: навч.-метод. видання / за ред. К. Мезенцева. Київ: Видавництво «Фенікс», 2021. 100 с.

Олійник Я.Б., Запотоцький С.П., Кононенко О.Ю., Мельничук А.Л., Пасько В.Ф. *Регіональна економіка: навч. посібник / За ред. Я.Б. Олійника*. Київ, 2008. 444 с.

Олійник Я.Б., Степаненко А.В. *Теоретичні основи розміщення продуктивних сил і регіональної економіки: підручник*. Київ: ВГЛ «Обрії», 2011. 182 с.

- Пістун М.Д., Мезенцев К.В., Тьорло В.О. *Регіональна політика України: суспільно-географічний аспект*: монографія. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2004. 130 с.
- Підгрушній Г.П. *Промисловість і регіональний розвиток України*: монографія. Київ: ІГ НАНУ, 2009. 300 с.
- Ровенчак І.І. *Географія культури: проблеми теорії, методології та методики дослідження*: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2008. 240 с.
- Смаль І., Харченко О. *Соціально-економічна географія світу. Регіони і країни: Європа*: навч. посібник. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2013. 499 с.
- Соціальна географія: підручник / За ред. Л. Немець та К.Мезенцева*. Київ: Фенікс, 2019. 304 с.
- Соціально-економічна географія України*: навч. посібник. / За ред. О.І. Шаблія. Львів: Світ, 1994. 608 с.
- Стафійчук В.І. *Політична географія світу*: навч. посібник. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2016. 306 с.
- Топчієв О.Г. *Основи суспільної географії*: навч. посібник. Одеса: Астропринт, 2001. 560 с.
- Топчієв О.Г., Мальчикова Д.С., Яворська В.В. *Регіоналістика: географічні основи регіонального розвитку і регіональної політики*: навч. посібник. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. 372 с.
- Топчієв О.Г. *Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики*: навч. посібник. Одеса: Астропринт, 2005. 632 с.
- Шаблій О.І. *Основи суспільної географії*: підручник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2012. 296 с.
- Шаблій О.І. *Суспільна географія: теорія, історія, українознавчі студії*: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2001. 744 с.
- Юрківський В.М. *Регіональна економічна і соціальна географія. Зарубіжні країни*: підручник. Київ: Либідь, 2000. 416 с.
- Яворська В. В. *Регіональні геодемографічні процеси в Україні*: монографія. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2013. 384 с.
- Яценко Б.П. *Політична географія*: навч. посібник. Київ: Інститут сходознавства НАНУ, 2005. 134 с.